

Substitució de Tarragona per Aragó (part II)

Autor: Ivan Giménez

Data de publicació: 29-08-2019

L'Ivan Giménez continua trobant exemples del 'Regnum Tarraconense'. Fins a principis del segle XVIII determinats autors tenien la necessitat d'advertir al lector que el Regne d'Aragó era el Regne de Tarragona. Per què els historiadors catalans actuals obvien o silencien tota la documentació que anem trobant sobre l'existència d'un regne de Tarragona?

Regnum Tarraconie et Catellonie

Juan de Hevia Bolaños i el seu Laberinto de comercio terrestre y naval...

Guillermo Lohman Villena (1915-2005) fou un il·lustre historiador peruà que a l'any 1961 encetava el seu estudi Entorno de Juan de Hevia Bolaños d'aquesta manera:

“Desde el mismo instante de su aparición, en 1603 la Curia Philippica y en 1617 el Labyrintho de comercio terrestre y naval, ambas obras se granjearon envidiable crédito, al punto de reimprimirse sin cesar hasta mediados del siglo pasado, sumando en junto 38 ediciones conocidas.”[1]

El mateix Lohman, unes línies més avall, ens descriu la rellevància de les mencionades obres:

“Tan amplia nombradía y tan frecuentes reediciones son prendas de un mérito ciertamente excepcional y de una actualidad inmutable, como no podía ser de otro modo, ya que la Curia Philippica se acepta como la primera monografía de Derecho procesal, y el Labyrintho como el único tratado de Derecho mercantil españoles hasta comienzos del siglo XIX.”

L'autoria de les obres és donada a Juan de Hevia Bolaños (1570-1623), malgrat que Guillermo Lohman l'any 1961 a l'estudi esmentat dubtava que fos En de Hevia, l'autor. Des de l'any 2001, però, gràcies en bona part al treball

realitzat per José María Muñoz Planas al seu *Defensa y elogio de Juan de Hevia Bolaños*, primer mercantilista español, es pot cloure i confirmar que l'asturià Juan de Hevia Bolaños en fou el responsable. L'any 1644 veié la llum una edició pòstuma, la qual fonia la *Curia Philippica* i el *Labyrintho* en una sola obra anomenada *Primera y Segunda Parte de la Curia Filipica*.

De les tres obres que hem esmentat, aleshores, es té constància de 38 edicions repartides en:

Curia Philippica

- I. Lima, Antonio Ricardo, 1603
- II. Valladolid, Andrés de Merchán, 1605
- III. Valladolid, Juan Godínez de Millis, 1609
- IV. Valladolid, Juan Godínez de Millis, 1612
- V. Madrid, Luis Sánchez, 1616
- VI. Madrid, Viuda de Fernando Correa, 1622
- VII. Madrid, Domingo González, 1627

Labyrintho...

- I. Lima, Francisco del Canto, 1617
- II. Madrid, Luis Sánchez, 1619
- III. Madrid, Viuda de Alonso Martín, 1619
- IV. Valladolid, Jerónimo Morillo, 1623
- V. Valladolid, Juan Lasso de las Peñas, 1629
- VI. Florencia, Brignone, 1702 (Traducción al latín)

Primera y Segunda Parte de la Curia Filipica

- I. Madrid, Carlos Sánchez, 1644
- II. Madrid, Melchor Sánchez, 1652
- III. Madrid, Melchor Sánchez, 1657
- IV. Madrid, Mateo Llanos, 1659
- V. Madrid, Melchor Sánchez, 1669
- VI. Madrid, Imprenta Real, 1684
- VII. Madrid, Jerónimo de Estrada, 1700
- VIII. Madrid, Viuda de Juan García Infanzón, 1717
- IX. Madrid, Francisco del Hierro, 1725
- X. Madrid, Manuel Fernández, 1733
- XI. Madrid, Herederos de Juan García Infanzón, 1736-1739
- XII. Madrid, Herederos de la Viuda de Juan García Infanzón, 1747
- XIII. Madrid, Eugenio Biejo, 1753
- XIV. Madrid, Herederos de la Viuda de Juan García Infanzón, 1761
- XV. Madrid, Juan de San Martín, 1767
- XVI. Valencia, Francisco Berton, 1770
- XVII. Madrid, Pedro Marín, 1770
- XVIII. Madrid, Pedro Marín, 1776
- XIX. Madrid, José Doblado, 1778
- XX. Madrid, José Doblado, 1783
- XXI. Madrid, Ramón Ruiz, 1790
- XXII. Madrid, Ramón Ruiz, 1797
- XXIII. Madrid, Real Compañía de Impresores y Libreros, 1825
- XXIV. Madrid, Imprenta de la Compañía General de Impresores y Libreros, 1841
- XXV. París, Librería de Rosa y Bouret, s. a.

Examinades les edicions de les quals tenim coneixement mercès altre cop al treball d'En Lohman, pararem atenció a la primera edició del *Laberinto...* i la compararem amb l'única traducció al llatí realitzada a Florència per Brignonci l'any 1702.

Encetarem la comparativa amb un fragment del *Laberinto de comercio terrestre y naual...*

“37 Natural se dize el nacido en el Reyno, e hijo de padre nacido en el, o que en el aya contraydo domicilio, y demas dello vivido allí diez años, con que si el padre siendo nacido y natural en el Reyno estando fuera del ocupado en

servicio del Rey, o por su mandado, o de passo, y sin contraer domicilio, huviere algun hijo, este tal sea auido por natural del Reyno: y esto se entienda en los hijos legitimos, o naturales: pero en los espurios las calidades, que conforme a lo susodicho se requieren en los padres, han de concurrir en las madres, asi lo dize una ley Recopilada, que explican Azevedo, y Salzedo. Y nota que si el estrangero del Reyno en el huviere algun hijo antes de constituyr alli domicilio, y vivir los diez años, despues de constituydo, y cumplidos, el tal hijo se dize natural del Reyno, como lo advierten Azevedo, y Salzedo. Y si el natural del Reyno, o auido por tal, se fuere del a vivir a otro estraño, donde constituyere domicilio, si despues pretendiere ser natural del Reyno, no se dize serlo segun Gregorio Lopez seguido por Azevedo, y Salzedo. Notese mas, que los nacidos en el Reyno de Navarra se reputan por naturales del Reyno, por particular concesion Real hecha en el Pardo a 28 de Abril, año de mil y quinientos y cinquenta y tres, que refieren Olano, Burgos de Paz, y Salzedo, diziendo asi aver sido juzgado, y praticarse. Aunque los nacidos en el Reyno de Aragon son estrangeros, porque aunque supuesto en la Corona Real, y juntado a ella, no fue en modo de natural, sino de su propio, y primer estado, y fuerça en que quedo, rigiendose por sus propias leyes y costumbres, como en propios terminos lo dize Diego Perez diziendo asi aver sido juzgado, a quien ellos sigue Salzedo, alegando muchos, conforme a lo qual, lo mismo que de los Aragoneses, por la misma razon se ha de dezir de los Portugueses, en los quales se pratico asi en la composicion de los estrangeros de las Indias, en que fueron compuestos como tales.”[2]

Seguint al mateix Laberinto comercial terrestre y naval... al llibre tres titulat Comercio naval al punt setze ens descriu:

“16 Lo que se puede sacar o no, para el Reyno de Aragon.”[3]

A la descripció del punt setze:

“16 Mas pueden sacarse de Reyno para el de Aragon, por la union dellos en una Corona todos los mantenimientos, bestias, y ganados, y otras mercaderias de qualquiera calidad que sean, aun que para otros Reynos sea vedado, salvo la moneda, que esta no se puede sacar ni aun para aquel segun una ley de recopilacion, ni carne, ni pan, conforme otra ley mas nueva della.”[4]

Arribats aquí, examinarem l'obra editada i traduïda al llatí l'any 1702 per Petrum Antonium Brigonci. N'agafarem el primer fragment presentat del Laberinto... i observarem com tradueix el text En Brigonci des de Aunque los nacidos en el Reyno de Aragon.

“...Quamquam nati in Regno Tarraconensis, scilicet Arragoniae sunt extranei, quia, quamvis collocatum fuerit in Regina Corona, atque illi unitum, non fuit id ratione naturalis, sed ratione sui proprii, & primi status, & potestatis, in qua remansit, quum regatur propriis legibus, & institutis, ut in propriis terminis dicit Didacus Perez in l. 18. tit. 3. lib. 1. Ordin. veteris in gloss, Que ningun estrangero, asserens hoc modo fuisse iudicatum, quem in iisdem sequitur Salzed. Ubi supra, num 24 multos allegans; secundum quam sententiam, idem quod de Tarraconensibus, sive Arragoniis, eadem ratione dicendum videtur de Lusitanis, sive Portugensibus, cum quibus ita actum fuit in compositione extrancorum Indiarum, in qua compositum, transactumque cum iis fuit, tanquem talibus.”[5]

Fixem-nos com tradueix el punt setze del llibre tres, capítol sis, del comerç naval tant en el titulat com en la descripció:

“Quid extrahi possit, aut non possit pro Regno Aragonie, num. 16”[6]

“Extrahi autem possunt ex Regno ad Regnum Aragoniae, quum ea in unam coronam conjuncta fuerint, omnia ad victum necessaria, bestiae, pecora, & aliae merces cujuscumque qualitis, licet ad alia Regna extrahi prohibeantur, praeter monetam, quae extrahi non potest, necquidem ad illius Regnum, l.30.tit.18.lib.6.recopil. nec etiam carnis, aut panis, l.29tit.16.lib.6.recop.”[7]

Tal com ha estat dit per Guillermo Lohman, l'obra Laberinto de comercio terrestre y naval... fou l'únic tractat de Dret mercantil espanyol fins començament segle XIX, i s'estudiava a tota universitat espanyola. També som coneixedors que de les sis edicions del Laberinto... totes s'editaren en castellà menys la de 1702 que fou traslladada a la llengua llatina per Petrum Antonium Brigonci. S'entén que l'any 1702 es traduís l'obra d'En de Hevia Laberinto... del castellà al llatí, per d'aquesta manera internacionalitzar-la, ja que si algun estrangero no avesat a la llengua castellana volgués aventurar-se en el Dret mercantil espanyol ho pogués fer sense cap tipus de problema. És cert que a principis del XVIII el llatí ja no gaudia de l'esplendor passat, però s'ha d'entendre que l'obra d'En de Hevia estava destinada a un públic erudit.

Vist tot plegat, ens sobta observar com allà on escriu En de Hevia aunque los nacidos en el Reyno de Aragon son estrangeros, a l'hora de realitzar la traducció En Brigonci ens ho farà com quamquam nati in Regno Tarraconensis, scilicet Arragoniae sunt extranei. I allà on En de Hevia hi diu lo mismo que de los Aragoneses, por la misma razon se ha

de dezir de los Portugueses, a la traducció llatina es llegeix idem quod de Tarraconensibus, sive Arragoniis, eadem ratione dicendum videtur de Lusitanis, sive Portugensibus. De la mateixa manera, En Brigonci ens adverteix a la seva traducció que Tarraconensibus sive Arragoniis, és a dir, que «els tarragonesos o els aragonesos», donant a entendre que són la mateixa cosa, i que Regnum Tarraconensis és el regne d'Aragó. El mateix Brigonci, allà on En de Hevia ens enuncia la cosa que se puede sacar o no, para el Reyno de Aragon i dins la descripció del capítol mas pueden sacar de Reyno para el de Aragon... En Brigonci traduirà el text sense cap tipus d'advertència, ja que entenem ho feu prèviament com hem vist, i ho traslladarà al llatí tal com en castellà, quid extrahi possit, aut non possit pro Regno Aragonie i extrahi au tempos sunt ex Regno ad Regnum Aragoniae...

Per cloure aquesta breu comunicació, ens farem la pregunta que pertoca. Per què En Brigonci, a principis del segle XVIII —recordem que la traducció del Laberinto... és de 1702— té la necessitat d'advertir al lector que Tarraconensibus sive Arragoniis, és a dir, que Tarragonesos o Aragonés és el mateix? I per què ens descriu a l'hora de traduir el text d'En de Hevia un Regnum Tarraconensis?

Si aquestes al·lusions a una realitat institucional tarragonina fossin un cas aïllat ens podríem acostumar amb la reflexió que En Brigonci fou un melancòlic humanista que rememorava una Hispania Tarraconense. Però tal com el lector podrà comprovar en els enllaços que adjuntem dels nostres treballs anteriors, lluny de tractar-se d'una puntual melancolia humanista, cal parlar d'un regne de Tarragona d'amoïnadora persistència en la documentació. A la memòria col·lectiva, i almenys des del segle XIV —que és quan tenim les primeres referències documentades— fins a principis segle XVIII, com acabem de veure, determinats autors tenien la necessitat d'advertir al lector que el Regne d'Aragó era el Regne de Tarragona. I en conseqüència ens demanem: com és que calia fer aquesta precisió, com si en determinats cercles o països hom conegués el regne de Tarragona però no pas cap regne d'Aragó? I per què els historiadors catalans actuals obvien o silenciaven tota la documentació que anem trobant sobre l'existència d'un regne de Tarragona?

IVAN GIMENEZ

18/08/2109

Bibliografia:

GUILLERMO LOHMAN VILLENA, Entorno de Juan de Hevia Bolaños. -- Madrid: Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1961.

JUAN DE HEVIA BOLAÑOS, Laberinto de comercio terrestre y naval: donde breve y compendiosamente se trata de la mercancia y contratacion de tierra y mar, vtil y prouechoso para mercaderes, negociadores, nauegantes, y sus consulados, ministros de los iuizios, profesores de derechos, y otras personas, En Lima, Francisco del Canto, 1617.

Joannis de Hevia Bolani Labyrinthus commercii terrestres et navalis: in quo breviter agitur de mercatura, & negociatione terrestri, atque maritima-- / e patrio hispano idiomate in latinum versus, Florentiae : Typis Regiae Celsitudinis, apud Petrum Antonium Brigonci., 1702

JOSE MARIA MUÑOZ PLANAS, Defensa y elogio de Juan de Hevia Bolaños, primer mercantilista español, Revista de derecho mercantil, ISSN 0210-0797, Nº 241, 2001, págs. 1109-1188.

SANTOS M. CORONAS GONZALEZ, Hevia Bolaños y la "Curia Philippica", Anuario de historia del derecho español, ISSN 0304-4319, Nº 77, 2007, págs. 77-93.

CARLOS VARGAS VASSEROT, La evolución histórica del derecho mercantil y su concepto, <http://hdl.handle.net/10835/1199>

JESUS RUBIO, La doctrina del fletamento en Hevia Bolaños, Anuario de historia del derecho español, ISSN 0304-4319, Nº 15, 1944, págs. 571-588.

Articles relacionats:

<https://www.inh.cat/articles/Teories-i-opinions-respecte-a-l'origen-del-nom-Arago-.Breu-recorregut-historiografic>

<https://www.inh.cat/articles/Breu-recull-d'autors-que-anomenen-al-rei-i-regne-d'Arago-com-Tarragona>

Vídeos relacionats:

<https://www.inh.cat/arxiu/vid/Cicle-primavera-2019/Ivan-Gimenez-Els-comtes-reis-de-Barcelona-i-T-arragona>

Notes bibliogràfiques:

[1] GUILLERMO LOHMAN VILLENA, Entorno de Juan de Hevia Bolaños. -- Madrid: Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1961.

[2] JUAN DE HEVIA BOLAÑOS, Laberinto de comercio terrestre y naval: donde breve y compendiosamente se trata de la mercancia y contratacion de tierra y mar, vtil y prouechoso para mercaderes, negociadores, nauegantes, y susconsulados, ministros de los iuizios, professores de derechos, y otras personas, En Lima, Francisco del Canto, 1617, p.16

[3] JUAN DE HEVIA BOLAÑOS, Op. Cit., p.677

[4] JUAN DE HEVIA BOLAÑOS, Op. Cit., p.684

[5] Joannis de Hevia Bolani Labyrinthus commercii terrestris et navalis: in quo breviter agitur de mercatura, & negociatione terrestri, atque maritima-- / e patrio hispano idiomate in latinum versus, Florentiae: Typis Regiae Celsitudinis, apud Petrum Antonium Brigonci., 1702, p.7.

[6] Op. Cit., p.33

[7] Op. Cit., p.35